

Антон Сичевський,
кандидат історичних наук,
асистент кафедри історії України
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

ДУХОВНО-СИМВОЛІЧНИЙ ПРОСТІР РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ПІВНІЧНОЇ ЖИТОМИРЩИНИ У XVII–XIX ст.

Спираючись на архівні документи, наукову літературу та матеріали періодичної преси, автор досліджує і аналізує становище римо-католицької церкви на півночі Житомирщини. Визначено етапи становлення церкви, що було безпосередньо пов'язано з початком масового польського осадництва краю. Встановлено, що перші католицькі осередки на півночі Житомирського регіону було засновано ще в 1620–1640-х рр. Простежено появу та активність католицьких орденів домініканців, єзуїтів, кармелітів та августиїнців. Висвітлено збройні конфлікти представників православної околичної шляхти Овруччини з католицькими монахами. Розглянуто структуру Овруцького деканату Луцько-Житомирської дієцезії з адміністративно-територіальним поділом на парафії. Досліджено забезпеченість деканату кадрами духовенства і храмовими будівлями, охоплюваність деканатом населених пунктів, де компактно проживало римо-католицьке населення.

Ключові слова: *Овруцький деканат, Волинська губернія, католицизм, поляки, єзуїти, кармеліти, домініканці, августиїнці.*

Римо-католицька церква протягом багатьох століть відігравала провідну роль в етноконфесійних, освітніх та політичних процесах на території Волині-Житомирщини. Починаючи з XVII ст., витворювалася інституційна структура римо-католицької церкви на Житомирщині, яка була пов'язана перш за все з осадництвом поляків-католиків та заможних шляхтичів, що, зважаючи на свою набожність та патронат церкви, стали засновниками костелів та кляшторів. Національними маркерами для полонії півночі Житомирщини аж до середини XIX ст. залишалися польська мова, звичаї, традиції та римо-католицьке віросповідання, що дозволяло зберігати власну окремішність та самобутність в умовах поліконфесійності Волині-Житомирщини. Духовно-

символічний простір римо-католиків північної Житомирщини, який включав костели, каплиці, святі ікони та паломництво, цвинтарі, та забезпечувався дотриманням обрядодій і духовною ієрархією, офіційно було оформлено у другій половині XVIII ст. З цього часу почала діяти нова церковно-адміністративна одиниця – Овруцький деканат, який відігравав консолідуючу роль для місцевих римо-католиків.

Метою статті є неупереджене дослідження появи католицизму на півночі Житомирщини, структури, майнового і кадрового забезпечення римо-католицької церкви краю у XVII–XIX ст., функціонування кляшторів та їхнє закриття російською владною адміністрацією. Для вивчення зазначеної проблеми автором опрацьовано й залучено архівні документи Державного архіву Житомирської області та наукові розвідки.

Становище римо-католицької церкви на Правобережній Україні, й Волині-Житомирщині зокрема, відображено у працях О. А. Буравського [12], С. І. Жилюка [14], І. В. Шостак [20], Ю. В. Хитровської [19] та ін. Однак окремого дослідження, присвяченого католицизму на півночі Житомирщини немає.

Протягом XVII ст. на півночі Житомирщини було побудовано п'ять костелів (у мм.: Овручі, Іскорості, Веледниках та Олевську) та три кляштори (монастирі). Перші домініканські костел та кляштор, які постали на півночі Житомирщини, були засновані в Овручі у 1628 р. Вони були зведені за сприяння Лукаша Вітовського, який за різними відомостями, був київським підчасієм або київським земським писарем у 1614–1620 рр., зем'ян Павшів, Рапштинських. Цю фундацію було затверджено київським біскупом Соколовським 16 березня 1638 р. В цей час в овруцькому кляшторі вже знаходилося 6 монахів та пріор (настоятель) [30, с. 776; 36, с. 203]. Парафіяльний (плебаніяльний) костел в Іскорості було побудовано у 1640-х рр. [35, с. 155]. У Веледниках парафіяльний костел св. Трійці був побудований в 1652 р. на кошти магната Северина Потоцького [32, с. 311]. Як зазначав Северин Потоцький у заповіті, збудував костел «на хвалу Богу всемогущому» [16, с. 63].

В містечку Олевську стараннями шляхтича Юзефа-Кароля Немирича в 1669 р. було створено осередок ордену кармелітів.

Перші кляштор і костел в Олевську були з соснового дерева [35, с. 366].

Єзуїтський кам'яний костел в Овручі було побудовано у 1678 р. на кошти магната Ігнація-Олександра Єльця, з дозволу польського короля Яна III Собеського [18, с. 311]. Костел розташовувався на високій горі, окремій від міста, з яким вона з'єднувалася мостом, зробленого на кам'яних устоях зі зведеннями, через які в старину в'їжджали у місто. У горі, під костелом і навколишніми будівлями знаходилися підземні ходи [18, с. 311]. З фронтона єзуїцького костелу над входом здіймалися два гостроконечні куполи по типу башт, з трьох сторін костелу тягнулися кам'яні двохповерхові корпуси у вигляді букви «П» [17, с. 15].

Другий етап заснувань католицьких осередків припав на 1740–1780-ті рр. В цей час були вибудовані три костели і три кляштори – в мм.: Народичах, Ушомирі та с. Топорищі. У Народичах Міхал Павша, київський хорунжий, в 1748 р. збудував дерев'яний костел і передав його отцям ордену босих кармелітів. Проте у 1763 р. вони полишили Народичі. Тому фундатор почав співпрацю з отцями-августинцями і запросив їх до Народичів. Але і августинці у 1799 р. вимушені були полишити той кляштор, оскільки не могли вижити [23, с. 147]. Костел в Ушомирі було побудовано у 1767 р. коштом шляхетської родини Дубровських [35, с. 441]. Текля Немирич (з черняхівської лінії роду), дружина Ігнація Немирича (з олевської лінії роду) в 1785 р. вирішила створити осередок ордену кармелітів у с. Топорище, яке знаходилося у її власності. 12 вересня 1789 р. було закінчене будівництво костелу св. Теклі. Костел було освячено в 1791 р., а через два роки він став парафіяльним. Костел св. Теклі був невеличким, дерев'яним, з трьома вітварями [35, с. 434-435].

Протягом ХІХ ст., на відміну від двох попередніх століть, на півночі Житомирщини не було побудовано жодного костелу чи кляштору.

Важкими були взаємини католицьких громад Овруча та Іскорості з татарами-мусульманами, які здійснювали грабінницькі набіги, та козаками, які руйнували храми. Так, 1641 р. Овруч зазнав жахливого спустошення від татар. У

1648 р. Овруч зруйнували козаки і татари, тому домініканці полишили місто. В ході війни Б. Хмельницького козаки часто нападали на Овруч, спустошуючи його, завдавали безпощадних побоїв місцевим полякам та євреям. Зокрема, в цих акціях брали участь козацький полковник Наталчич з 6000 козаків і сотник, шляхтич Горностай. І у 1670 р. знову під навалюю татарів отці змушені були рятуватися втечею. Повернутися до міста їм вдалося лише у 1682–1683 рр. [18, с. 297; 36, с. 204]. Також у 1648 р. козаки зруйнували католицький храм в Іскорості. Жоден магнат не взявся знову збудувати костел [35, с. 155]. У 1694 р. овруцькі єзуїти скаржилися на козацького полковника Ярему Гладкого, що козак з його полку зібрав з селян в їхніх маєтностях – сс.: Базар, Каліновці та Ігнатполі контрибуцію і причиняв у них селянам побої, а їхнім дружинам насилля [18, с. 300-301].

Шляхта завжди виступала опорою католицького духовенства та вірян, вважаючи за обов'язок та честь займатися меценатством, матеріально забезпечуючи громади та підтримуючи храми в належному стані. Овруцьких домініканців підтримували поміщики Яків-Олександр Ганьський (помер в 1635 р.), Вентура-Станіслав гербу Корчак Ганьський, який у 1723 р. дав монахам 15000 злотих, Бонавентура Ганьський – 10000 злотих. На пошану благодійників по смерті їхні тіла було поховано у підземеллях костелу (Якова-Олександра Ганьського і його дружини, Бонавентуру Ганьського, Маріанну з Гулевичів Ганьську, Павшини з Рибінських (померла в 1738 р.), Станіслава Немирича, Стенпковську з Забожицьких) [36, с. 205]. У 1752 р. київська шляхта пожертвувала на ремонт домініканського костелу 1000 злотих [36, с. 205]. Так само і овруцькі єзуїти віддячили своєму опікунові Ігнацію-Олександрю Сльцю, поховавши його у підвалах свого костелу [18, с. 311].

Веледницький костел патрунувала заможна родина Потоцьких. Ще у 1652 р. Северин Потоцький присвятив особливу увагу костелові, якому дарував частину свого майна, розпорядником якого став його син – Францішек [16, с. 64].

Представники роду Немиричів були благодійниками костелу і кляштору в Олевську. В 1754 р. Олександр-Ілля Немирич, київський земський, записав на їхні потреби 2000

злотих; у 1786 р. київський стольник Тадеуш Немирич записав – 3000 злотих, а у 1789 р., коли був овруцьким підкоморієм, – ще 5000 злотих [35, с. 369]. Також меценатами костелу в Олевську були Станіслав Перетиаткович з Вінниці (на початку XIX ст. пожертвував 8000 злотих) та Катерина Прушинська, яка записала 1000 злотих [35, с. 369].

Представники роду Немиричів підтримували костел й кляштор у Топорищі, надавши їм значні кошти. Наприкінці XVIII ст. Текля Немирич записала на кляштор в Топорищі 40000 злотих, з яких отці щорічно отримували відсотки – 1400 злотих [35, с. 435]. Також відомо, що рідний брат Тадеуш Немирич, овруцький підкоморій, записав на кляштор 14000 злотих, але після конфіскації його майна кляштор перестав отримувати відсоток з цієї суми [35, с. 436].

Ушомирський костел та кляштор кармелітів отримали значні пожертви від шляхтичів Дубровських і Богушів. Так, 2 січня 1767 р. Антоніна з Богушів Дубровська записала на костел 18000 злотих. Також на костел пожертвувала кошти Анна-Домініка Дубровська – 12000 злотих [35, с. 441]. Її брат – Юзеф Дубровський записав на костел 10000 злотих [35, с. 442]. В 1818 р. власниця Ушомира, любецька старостянка Фелікса Богуш записала на кляштор 6000 злотих. Однак, проценти від цих сум, наприклад у 1818 р., надходили дуже погано – в рік не більше 1000 злотих, які йшли на потреби костелу та кляштору. Тому релігійні установи існували в значній мірі на пожертви парафіян та за рахунок сільського господарства [35, с. 443].

Вагому роль у розвитку освіти в краї відіграв орден єзуїтів. В 1678 р. за постановою Гродненського сейму з м. Ксаверова до Овруча був переведений єзуїтський колегіум, заснований київським офіціалом Ігнацієм-Олександром Єльцем, який потім був генерал-єзуїтом цього колегіуму. Він збудував для колегіуму величезні будівлі. Ця колегія стала йменуватися «Collegium Xawer-Owruccense» [18, с. 298-300]. Єзуїти при колегіумі відкрили училище нижчого розряду – елементарне, де вивчались інфіма, проформа та граматики [17, с. 12].

Ректорами колегії були Мартін Боровіч, Стефан Гроновський, Станіслав Льнінський, Ян Недобільський, Мартін Тиравський, Ян Фоглер, Чехуцький, Ієронім Етмін (1689-1707

рр.), Ігнацій Компальський (1710 р.), Антоній Гржибовський [18, с. 301; 30, с. 779]. Цікаво, що ксьондз Закусіло, який походив з овруцької православної околичної шляхти, викладав в колегіумі моральну теологію (помер 14 січня 1726 р.) [30, с. 779].

Після скасування папою римським Климентом XIV у 1773 р. ордену єзуїтів, колегіум було віддано греко-католицькому ордену василіан [22, с. 226]. У 1776 р. у приміщенні колегії було відкрито трьохкласне училище, яким відали овруцькі василіани та Краківська академія. Керівництво складалося з проректора та 3 наставників – по одному на кожен клас [18, с. 308]. Досить чисельна бібліотека єзуїцького колегіуму була передана греко-католицькому ордену василіан [28, с. 58]. Василіанське училище приносило значну користь, адже шляхта і духовенство могли дати освіту своїм дітям [17, с. 13]. В 1789 р. у василіанських школах, які діяли на базі ліквідованого єзуїцького колегіуму, навчалося 192 учні. Префектом був ксьондз Клемент Весоловський, вчителями-ксьондзами: Анатази Малецький, математики – Клемент Весоловський, фізики – Анатолій Садовський, вимови і права – Гілари Лелавський [30, с. 779]. Василіанські школи в Овручі належали до Віленського наукового округу, а у 1831 р. були закриті [30, с. 779].

Католицькі храми та кляштори завжди мали достатнє кадрове забезпечення. Духовенство відзначалося високим рівнем освіченості та досвідченістю. У древніх актах згадуються пріор домініканського конвенту XVII ст. в Овручі Яцек Тржаска та вікарії – Філіп Венцлавський і Архангел Жулінський [18, с. 310]. В 1680-х рр. єзуїцькими пріорами в Овручі були ксьондз Марцін Тиравський, і Ян Фоглер [30, с. 778]. У пінській хроніці згадуються такі овруцькі домініканці першої половини XVIII ст.: о. Альберт Гаварковський, який у 1724 р. був посланий на вікарія до Овруча; у 1727 р. був там о. Ян Почановський; у 1753 р. вікарієм був о. Салвіан Квятковський, пінський субпріор [36, с. 206].

Першим ксьондзом у Веледниках став Станіслав Чирський [8, арк. 1 зв.]. З 1700 р. ксьондзами у Веледниках були Сеніцький, з 1732 р. – луцький канонік Якубовський,

Томашевський, київський канонік Войцех Потульніцький, після його смерті у 1749 р., ксьондзом було призначено кам'янецького каноніка Францішека-Базилія Дапнярського. У 1756 р. Ф.-Б. Дапнярський на місці старого дерев'яного костелу, збудованого ще С. Потоцьким, звів новий [8, 4 зв.]. Кс. Дапнярський помер у 1769 р. і був похований поруч з костелом у Веледниках. З 1770 р. веледницьким плебаном став київський офіціал Канти Малаховський, проте він не жив у Веледниках, а тільки час від часу навідувався до парафії, тому утримував у Веледниках двох капланів. З 1782 р. ксьондзом став екс-єзуїт Ігнацій Омещинський [8, арк. 5]. У 1787 р. веледницьким плебаном став житомирський кафедральний вікарій Йоахім Грабовський, з 1788 р. – київський офіціал Міхал Палуцький, якому допомагав на місці ксьондз Томаш Ванзовіч. Саме його зусиллями було збудовано новий костел у 1793–1798 рр. [8, арк. 5 зв.].

Протягом нетривалого часу існування каплиці в Іскорості у 1740–1750-х рр. служби при ній правили Вацлав Гігловський та Ф. Цехановіч [35, с. 156].

В Народичах у другій половині XIX ст. посаду пріора обіймав Канти Лутецький. Він народився в 1744 р., професійний шлях почав у Кракові 15 листопада 1761 р. Був лектором св. теології, у 1792 р. став бакалавром св. теології. Помер в Народичах 1 січня 1799 р. За кілька років до смерті був призначений генеральним суперіором Російської провінції августинців і візитатором на Волині та у Литві [23, с. 166]. Відомим у Народичах проповідником був лектор св. теології Станіслав Ружицький, який працював у містечку в 1781–1790 рр. Народився він в 1739 р. у Казімежу Краківському, став отцем у 1764 р. в краківському кляшторі. Помер в Олкуші 1 серпня 1791 р. [23, с. 322]. Ще в першій половині XX ст. його «народицькі» рукописи зберігалися в Бібліотеці ордену августинців у Кракові [23, с. 317].

На початку XIX ст. пріором в Ушомирі був Цирил Крилінський. Після нього, до 1815 р. – Цирил Заблоцький, у 1816–1818 р. – Фелікс Наркевіч, йому допомагав молодий каплан Станіслав Єрузальський [35, с. 445-446]. У 1820-х рр. вікаріями в Ушомирі були Корнелій Кординович, Вацлав Борисовіч. У 1825 р. на посаду пріора в Ушомирі обрали

Едварда Ландебурського, а проповідником – Рафала Янковського. Через три роки їх замінили Гіполіт Григалевіч та Граціян Каменьський [35, с. 446].

Відомі імена настоятелів кляштору в Топорищі. Так, з 1807 р. пріором був Ангелін Донбровський, з 1813 р. – Ян Ясьліковський, з 1816 р. – Вацлав Борисевич і Бертольд Богушевський. У 1825 р. на посаду пріора було призначено Антонія Риковського, а проповідника – Цирила Заблоцького, який пропрацював у Топорищах до смерті (25 січня 1830 р.). Останнім топорищанським пріором був Бальтазар Серафінович, який керував кляштором з 19 жовтня 1831 р. [35, с. 437].

Важким в історії олевських кармелітів є конфлікт з родиною засновників костелу і кляштору у другій половині XVIII ст. Після смерті Юзефа-Кароля Немирича у 1680 р., його спадкоємці хотіли заволодіти майном кармелітів, вигнавши їх з Олевська. Вількомерський підчашій Димітр Забокжицький, який ворогував з Немиричами, підмовив кармелітів виступити проти дружини Немирича та її малолітнього сина. Як результат кармеліти захопили багато землі, яка належала Немиричам. Вдова Немирича попросила допомоги у брата чоловіка – Теодора Немирича, який зорганізував збройний загін з найнятих козаків, різних бандитів і в листопаді 1682 р. взяв в облогу кляштор кармелітів. Теодор вигнав монахів, зайняв їхні будинки, розташував своє військо у костелі [35, с. 367].

Після повернення кармелітів до Олевська, Теодор Немирич у березні 1683 р. знову напав на кляштор і кармеліти повторно змушені були полишити Олевськ. Їхнє майно повністю забрав Теодор. Також загін Немирича не щадив тих людей, які шукали порятунку в костелі – його підопічні у таких стріляли. Збройні напади на кармелітів припинилися лише наприкінці 1685 р., коли сторони дійшли певної згоди [35, с. 368]. Хоча далі, у 1695–1702 рр., тривали судові процеси Немиричів з кармелітами щодо спірної власності [35, с. 368–369].

Антагоністичне ставлення до овруцьких католиків проявляла православна околична шляхта, представники якої у XVII–XVIII ст. постійно намагалися послабити впливи єзуїтів і

домініканців, зрештою вижити носіїв римо-католицького віросповідання з земель Овруччини.

На початку другої чверті XVII ст. єзуїти отримали великі помістя від Ігнатія-Олександра Єльця. Вони вели пропаганду серед місцевої православної шляхти, намагалися збільшувати свої землі так, щоб мати невеличкі центри впливу на чим значніших просторах, призначаючи на місцях своїх адміністраторів. Перед наступом військ Б. Хмельницького єзуїти полишили Овруч [9, с. 24].

В цей період часу православні околичні шляхтичі пограбували помістя єзуїтів. Так, Дідковські зайняли єзуїтську частину с. Дідковець, розділили поміж собою землі та угіддя, винищили рибу у ксаверівських єзуїтських ставках. Мошковські відняли землі єзуїтів у с. Мошках, частину приєднали до своїх полів, інші зайняли під забудову. Шкуратовські напали на с. Ягодне, розігнали селян, вибрали мед з бортей та відібрали землі під своє користування. Недашківські заволоділи частиною с. Недашків, куплену Єльцем, зруйнували межові знаки та приєднали її до своїх володінь. Потім вони напали на два сусідні єзуїтські села: Єльцудин та Ігнатівку, розігнали селян та вирубали бортні дерева, які були в єзуїтських лісах та на островах. Після припинення війни під проводом Б. Хмельницького, єзуїти повернулися в свою запустілу колегію і почали вимагати повернення земель, які їм належали, на що околичні шляхтичі відповідали їм насмішками. З 1681 р. єзуїти почали судитися з околичною шляхтою, але натикнулися на перепони: юридичні проволочки, неявки в суди, повну відсутність виконавчої влади. Це затягнуло справи на десятки років. Разом з тим кожна спроба зі сторони єзуїтів заволодіти спірними землями зустрічала енергійний спротив: Мошковські погрозували їм «мушкетами», били і проганяли єзуїтів [9, с. 25], які з'являлися для огляду бортних дерев; Недашківські зустрічали їхніх прокураторів пострілами.

Михайло Сингаївський, намісник Овруцького староства у 1719–1720 рр., проявляв непримириму ворожість до єзуїтів. Він без перестану у публічних та приватних розмовах принижував ім'я та честь ордену, членів ордену при зборах народу обзивав «собаками». М. Сингаївський двічі нападав на єзуїтські ферми,

руйнував їх і розганяв прислугу, підстрікав овруцьких міщан до буйства проти єзуїтів, вихвалявся, що вижене їх з Овруча та спалить їхню резиденцію, підсилав одного з бурмістрів з намовлянням «рубати на порозі шиї єзуїцьким людям» і декілька разів брав в облогу приміщення єзуїтів в Овручі [9, с. 26].

В першій чверті XVIII ст. овруцькі єзуїти намагалися встановити дружні стосунки з православним Левківським монастирем. Єзуїти відвідували православний монастир, запрошували його братію до себе, заводили богословські диспути. Такі контакти не сподобалися православним околичним шляхтичам. Коли у 1714 р. на храмове свято св. Миколая в с. Левковичі приїхав єзуїт Коморовський і відправився після церковної служби в монастирську трапезну, де ігумен Паісій Тарнавський пригощав зібраних священників, монахів та шляхту, шляхтич Роман Левковський встав з-за столу і висловив ігумену догану. В 1715 р. на храмове свято до с. Левковичів приїхали 5 єзуїтів, тоді шляхтичі Левківські оголосили наміснику місцевого монастиря Макарію Недзельському, що вони виженуть його з монастиря, якщо він не припинить стосунки з єзуїтами. 18 червня 1715 р. Левківські не дали змоги наміснику М. Недзельському та монаху Феодосію взяти участь у процесії єзуїтів на честь католицького свята Божого тіла. Дізнавшись, що монахи збираються в дорогу, вони прийшли в монастир, висловили протест, нанесли побої монахам і наголосили, що вони забороняють їм відправитися на єзуїтську процесію. Але монахи все ж поїхали до Овруча. Тоді Левковські наздогнали монахів у містечку Веледниках. Тут вони обманули місцевих жителів, сказавши, що намісник Макарій та монах Феодосій втекли з монастиря, викравши церковне майно. Левковські разом з міщанами відняли у них богослужбні книги, забрали у Макарія патент на звання намісника, зняли рясі і клобуки, залишивши Макарія та Феодосія в одній лише білизні [9, с. 26-28].

Овруцька православна околична шляхта брала участь у козацьких повстаннях та проявляла ворожість і ненависть до поляків і спольщених представників з окремих їхніх родів [9, с. 48]. Ця ворожість мала доволі різний вираз. Наприклад,

Криштоф Виговський, який очолив козацьку сотню, захопив в Овручі будинок заможної поміщиці Трипольської та змусив її віддати йому в заміжжя свою сестру Марину. Левковські створили козацький загін, який протягом тривалого часу грабував шляхетські двори, спустошував помістя та вбивав поміщиків. Зокрема на їхні дії в 1679 р. скаржився поміщик Францішек Потоцький. Окозачившись, представники родів Кубилінських, Белоцьких захопили володіння Потоцького і приєднали його поля до своїх земель, видерли в його лісах борті, перебили бобрів, оленів та інших тварин й користувалися його маєтностями понад 20 років [9, с. 50-51].

Околична шляхта піддавала осуду представників своїх же родів, які служили у польському війську, тікали з своїх земель, побоюючись козаків, служили у польських панів та навіть тих, хто доброзичливо ставився до поляків. Як правило, такі шляхтичі були позбавлені земель та домівок. Наприклад, Дідковські відняли оселю та землі сім'ї Михайла Дідковського, який відправився на службу до коронного війська і вигнали з села його дружину та доньку [9, с. 52-54].

Нерідко православні околичні шляхтичі вбивали своїх спольщених братів. Так, Фома Волковський, який полишив с. Пашини, був спійманим Пашинськими в Чоповичах, його доставили назад в Пашини і віддали козакам, які стратили Волковського. Три двори, які належали Волковському були спалені, а його рідні піддавалися гонінням зі сторони сусідів. Також відома розправа з Миколою Кубилінським, слугою рукодайним у одного з Потоцьких. Коли він їхав за дорученням до Любліна, його ж родичі Кубилінські та Геєвські наздогнали М. Кубилінського та стратили його [9, с. 54-55].

Православні околичні шляхтичі недоброзичливо ставилися до поляків, які брали собі дружин з їхніх родів та селилися поміж ними у їхніх селах. В. Антонович наводить документи з різко негативними висловами, які свідчать про відношення околичних шляхтичів до поляків. Меленевські у сварці з польським шляхтичами Блоцькими говорили, що «намагатимуться напоїти собак ляцькою кров'ю», а Іван Виговський заявляв сусідам-поміщикам: «Ви – ляхи, а я вирішив всім ляхам рубати голови» [9, с. 55].

Шляхтич польського походження Анджей Матіяскевич після одруження на дівчині з Мошковських, поселився в с. Мошках. Рід Мошковських погано ставився до нового сусіда: тільки траплялася нагода, як вони завдавали йому побоїв, ображали і погрожували. Коли Овруч зайняв козацький полк Семена Корсунця, Мошковські звернулися до козаків: «Ось і між нами поселився лях, візьміть його під стражу, він може дати вам хороший викуп» [9, с. 55-56]. Так і сталося, Матіяскевича арештували і взяли викуп, після чого він полишив с. Мошки, при цьому Мошковські побили його та знову вдалися до погроз і лайки [9, с. 56]. Інший польський шляхтич Теодор Янковський, який поселився у с. Сингаї, довгий час намагався не реагувати на шкоди і кривди, які йому заподіювали околичні шляхтичі Сингаївські та Шишнаревичі. Врешті неблаганні сусіди напали на Янковського в дорозі й вбили його [9, с. 56].

На початку XVIII ст. овруцькі домініканці зазнали таких же нападів, що й орден єзуїтів. Їхній осередок було знищено силами околичної шляхти, яка традиційно вдалася до грабунків маєтностей кляштору та захоплення земель отців-домініканців [36, с. 204].

Розглядаючи конфліктологію в історичному розвитку римо-католицької церкви на півночі Житомирщини, варто зауважити, що існували й внутрішні негаразди, які негативно впливали на вірян. Між ксьондзами та парафіянами інколи виникали конфліктні ситуації. Наприклад, у 1882 р. громада ушомирського костелу подала прохання в канцелярію Луцько-Житомирської дієцезії, щоб ксьондзом на їхню парафію призначили Петра-Павла Андрушкевича. Колишній ушомирський кс. Людвік Козловський, який був на цій посаді 18 років, за його ж словами, був хворим і у нього щоденно траплялися приступи. Як писали парафіяни «з цього приводу не було ніякого радіння біля Хреста Господнього, всі приношення, вживалися Козловським на лікування своєї хвороби та утримання значного сімейства» [5, арк. 6].

Після того як Л. Козловськийвилікувався, він став обкладати парафіян різними податками. Як результат, багато членів громади були не в змозі задовільнити його жадібність, тому протягом року, а дехто й більше, не сповідалися. Як

писали парафіяни: «Нарешті, видимо з милосердя Божого, Козловського перемістили в м. Житомир» [5, арк. 6 зв.]. На ушомирську парафію призначили ксьондзом П. Андрушкевича. Але невдовзі з'явилася інформація, що і його на цій посаді має замінити ієромонах Клеменс Романовський, адміністратор олевського костелу. Парафіяни з цього приводу писали: «На нашу парафію зійшла благодать Божа, так як кс. Андрушкевич своєю працелюбністю проявив уже успіхи як біля Храму Божого, так рівно й у виконанні різних потреб в парафії та словом сказати, зняв з нас іго Козловського» [5, арк. 6 зв.].

Громада виступала проти кандидатури К. Романовського, зазначавши, що не хоче «вдруге попадатися у кігті жадібного коршуна» [5, арк. 6 зв.-7.]. Проте прохання громади не було враховано, К. Романовського призначили на ушомирську парафію, а П. Андрушкевича – адміністратором олевського костелу [5, арк. 13].

Внаслідок військових дій, що провадилися татарами, козаками та околичною шляхтою римо-католицькі костели і кляштори часто зазнавали нищівних руйнувань. Також з плином часу давалися в знаки й технічні проблеми зі станом будівель. Тому вище духовне керівництво, монаші ордени, меценати й парафіяни періодично були вимушені відбудовувати та ремонтувати свої храми. Перший костел в Олевську був зруйнований у 1712 р. Тому син фундатора костелу Ілля-Олександр Немирич вибудував нову святиню. Коли ж і цей костел почав псуватися, місцевий пріор Флоріян Цехановіч в 1758 р. побудував дубовий костел, новий кляштор та будинок для парафіяльної школи. У 1804 р. о. Фелікс Наркевіч почав будівництво нового приміщення для костелу, однак і ця будівля була знищена – у 1868 р. костел згорів дотла. До 1877 р., коли було побудовано новий костел, католики відправляли служби у каплиці на цвинтарі [35, с. 366]. Домініканський костел в Овручі було відбудовано в 1790 р. [30, с. 780].

В XIX ст. було оновлено храми у містечках Ушомирі та Народичах. Так, в 1810 р. любецький староста Юзеф Богуш побудував нове приміщення для ушомирського кляштору з соснового дерева, старий же дерев'яний кляштор не використовувався під помешкання. Поруч з кляштором звели

великий гостьовий будинок [35, с. 443]. У 1888 р. ушомирський костел мав проблеми з технічним станом приміщення, внаслідок чого під керівництвом ксьондза Шпілевського було проведено ремонтні роботи на суму 2365 руб. [7, арк. 16 зв.]. Костел св. Теклі у Народичах було перебудовано в 1857 р. [29, с. 914].

Вагоме значення у релігійному житті краю відіграло паломництво до чудотворних образів. У домініканському костелі в Овручі містився чудотворний образ Матері Божої, відомий своїми спасительними властивостями і поза межами парафії [34, с. 495]. Ще одна чудотворна ікона знаходилася у Народичах. Під час перебування кармелітів у містечку з'явився чудотворний образ Божої Матері, який зберігався у костелі ще на початку ХХ ст. [34, с. 461].

Остаточна структура римо-католицької церкви на півночі Житомирщини сформувалася у 1777 р., з офіційним створенням Овруцького деканату [30, с. 779].

Деканат входив до складу Луцько-Житомирської дієцезії та охоплював Овруцький і частину Житомирського повітів Волинської губернії. Він складався з шести парафій (плебаній) з центрами в Овручі, Веледниках, Олевську, Народичах, Ушомирі з філією в Ягоденці, Топорищі [30, с. 781].

Парафія овруцького домініканського костелу Успіння Пресвятої Богородиці охоплювала 18 населених пунктів, народицького костелу Св. Теклі – 35, олевського костелу Воздвиження Хреста – 36, топорищанського костелу Св. Теклі – 49, веледницького костелу Св. Трійці – 75, ушомирського костелу Воздвиження Святого Хреста – 115 (з врахуванням картографічних співставлень автора). Загалом парафії Овруцького деканату охоплювали 328 населених пунктів [13, с. 22-24; 2, арк. 624].

В парафіях, зважаючи на значну територіальну охолюваність, діяли каплиці. В овруцькій парафії діяли каплиці в Гунічах, Людвінові та Раковщизні [30, с. 781]; у веледницькій парафії – в Пліщувці, Лугинах, Натьовцях, Старомедвежу, Словечному, Жеревцях, Колоку і Кременьську [32, с. 311]; в олевській парафії – у Войткевичах, Радонені, Рокитному, Юрові, Юстинбурзі [30, с. 480]; у народицькій парафії – в Ксаверувці, Межиліссі, Рудні Базарській, Вазові та Христинові [29, с. 914]; в

ушомирській парафії – у Білці, Пісках, Лісівщині, Холосному, Злобичі, Стремигороді, Ушомирі [31, с. 856]; у топорищанській парафії – в Горошках, Голобині, Салах, Черняхіві й Турчинці [30, с. 781].

У всіх парафіях, окрім веледницької та народицької, каплиці розташовувалися на цвинтарях [30, с. 781]. Загалом в Овруцькому деканаті нараховувалося 33 каплиці. Варто згадати ще й каплицю, яка тимчасово існувала в Іскорості у ХІХ ст. Константи Шибінський, київський городничий, мав доньку Констанцію. Вона вийшла заміж за Яна-Казимира Межвіньського і в 1694 р. записала 29000 злотих отцям-кармелітам у Дорогоставі. Але значна відстань, не давала змоги тримати контроль над містечком, тому кармеліти створили в Іскорості окрему резиденцію та збудували каплицю. Ця подія у документах припадає на 1740-і рр. Кармеліти певний час господарювали в Іскорості, а у 1761 р. передали своє право Яну-Миколаю Ходкевічу, брестському воєводі, який пробув власником міста до 1775 р. Однак, у цей час резиденція кармелітів припинила своє функціонування [35, с. 156].

Римо-католицьке населення краю проживало переважно у сільській місцевості, тому в населених пунктах, де функціонували костели, частка католиків була незначною. У 1865 р. в Овручі римо-католиків налічувалося 161 особа, Народичах – 61, Веледниках – 30, Ушомирі – 23, Олевську – 14 [11, с. 59, 215, 219, 223-224].

У 1885 р. Овруцький деканат об'єднував 14136 римо-католиків. Ушомирська парафія налічувала 4302 вірянина, топорищанська – 3724, веледницька – 1799, народицька – 1666, олевська – 1606, овруцька – 1039 [29, с. 914; 30, с. 480, 780-781; 31, с. 856; 32, с. 311].

Місцеві римо-католики були справжніми патріотами Польщі та намагалися підтримувати національно-визвольні змагання польського народу. Так, у 1794 р. в Ушомирі ксьондзом був Марек Яндроловіч [35, с. 444] – одіозний католицький діяч, якого російська влада вважала опальним та небезпечним для цілісності Російської імперії. Кармеліт М. Яндроловіч був духовним лідером та проповідником Барської конфедерації на Поділлі. Походив з львівської міщанської

родини. У конфедерації М. Яндроловіча вважали за пророка. На початку 1790-х рр. створив фондуш для кляштору кармелітів в Ушомирі [33]. Марек Яндроловіч розпалював патріотичні та релігійно-містичні почуття. Його вважали за чудотворця, натхненного Богом проповідника, «бо щось у ньому було такого, що ніхто не сумнівався, що ця свята людина розмовляла з Богом». Шляхтичі фанатично вірили в усі його пророцтва, чудотворні дії (в битвах кулі його оминали, розмовляв із Богом, відводив блискавки) [15, с. 245-246].

Служіння М. Яндроловіча в Ушомирі пов'язано з непересічною подією, головна роль в якій належить видатному польському військовому Юзефу Копечу. Почав службу він ще у 1774 р. в II кавалерійській бригаді військ Великого князівства Литовського. Копеч присягнув на вірність імператриці Катерині II та разом з іншими солдатами увійшов до складу російського війська. Але невдовзі почав готувати повстання проти Росії. В ході повстання Т. Костюшка став на його сторону [26].

Ю. Копеч у своєму щоденнику згадував, що коли він з військом прибув до Ушомира (квітень 1794 р.), вони попросили о. Марека Яндроловіча їх благословити. І, не дивлячись на хворобу, отець о другій годині ночі вийшов до військових. Ксьондз освятив солдат і сказав, що вони воюють в ім'я Бога. Ю. Копеч був дуже схвилюваний і задоволений зустріччю з о. Марекком, адже його слова утвердили військових у думці, що їхня боротьба є волею небес [24, с. 27]. Т. Костюшко цінував військовий хист Ю. Копеча, призначив його віце-бригадиром та подарував золотий перстень. Копеч відзначився при обороні Варшави, але під Мацеєвичами був пораний та потрапив у полон. Указом Каретині II був засуджений до заслання на Камчатку [26], де написав «Щоденник подорожі Юзефа Копеча через усю Азію, до порту в Охотську, потім по океану через Курильські острови до Нижньої Камчатки, а звідти назад до того ж порту на собаках і оленях», який став першим польськомовним описом Камчатки [25, с. 11-12].

Окремого висвітлення потребує майнове та матеріальне забезпечення костелів і кляшторів. Овруцьким єзуїтам ще в XVII ст. належали мм.: Ксаверів, Базар, передмістя Овруча – Юридика, сс.: Єльцудін, Ігнатівка (Ігнатполь), Ліпляне, Ягодня,

Каліновка та ін. [18, с. 298-300]. Я. Яроцький, який в 1900 р. занотував згадки про свою поїздку з Іскорості до Народичів, згадував с. Кам'янку, яке належало Овруцькій єзуїтській колегії. Серед місцевих жителів побутував переказ, що саме тут й поховано засновника єзуїтської колегії І.-О. Єльця. В селі на острові, між р. Ушею та Старою-Ущицею, у XVIII ст. було чотири великих цегляних будинки, оздоблені кафлем з орнаментом у стилі бароко. Під цими будинками були підземелля. Будинки єзуїтів прикрашав герб Єльця. На острові єзуїти збудували господарські приміщення – тартак (лісопильню) та млин [21, с. 68-69]. Місцеве населення вважало єзуїтів доволі заможними, тому у овручан навіть існувало припущення, що у підземеллі єзуїцького костелу в Овручі знаходяться скарби [27, с. 98].

Орден кармелітів теж володів великими земельними наділами. Так, у 1816 р. олевським кармелітам належали 30 дворів у с. Радовлі з 62 чол. та 71 жін. (загалом у селі було 156 дворів і 1000 мешканців). Ця маєтність приносила кармелітам 1766 злотих на рік. У с. Селище кармеліти володіли 28 дворами з 69 чол. і 45 жін. (всього у селі було 105 дворів і 600 мешканців), які давали прибутку 1614 злотих на рік. У Радовлі та Селищі кармелітам належали корчми, млини, рудні, які давали на рік близько 1450 злотих. Олевські костел та кляштор у 1816 р. з свого майна отримали доходу 4765 злотих [35, с. 370].

На початку XIX ст. ушомирський костел мав двох слуг, кляштор – шість [35, с. 444]. У ревізьких казках 1811 р. зафіксовано імена двох кляшторних слуг: селянин Іван Гордійович Трохимчук 45 років та вихрещений єврей Іван Добровольський 29 років [1, арк. 346, 481]. У власності ушомирського кляштору в 1831 р. була така худоба: 3 коней; корів та кабанів – по 4; волів, биків, телиць, бичків, теличок та свиней – по 2 [3, арк. 26]. Кляштор складався з таких будівель: дерев'яний дім для монахів (9 кімнат), кухня, стайня, клуня, льох, хлів, кошара [3, арк. 19-22]. Бібліотека монастиря у 1832 р. налічувала 63 книги (44 – латинською мовою і 19 – польською) [3, арк. 23].

До комплексу будівель топорищанського костелу належали плебаніяльний будинок з 5 кімнат (біля будинку був

фруктовий сад), флігель для прислуги, кухня біля будинку, сарай, льох, стайня та магазин [6, арк. 24 зв.].

Акції з закриття кляшторів домініканців та кармелітів російська влада провадила у відповідь на польське повстання 1830–1831 рр. Так, у 1831 р. було ліквідовано домініканський кляштор в Овручі [36, с. 205]. Цікаво, що цього ж року колишній єзуїтський костел в Овручі було перетворено на православний Преображенський собор [10, л. 11; 18, с. 299], який аж до початку 1870-х рр. зберігав свій зовнішній вигляд та жодним чином не нагадував православний храм. Тому у 1872–1877 рр. державним коштом (29600 руб.) костел було перебудовано згідно правил православного зодчества [18, с. 311].

У 1832 р. було закрито три кармелітські кляштори в Олевську, Ушомирі та Топорищі [35, с. 371, 437-438, 446]. Після закриття цих кляшторів російська влада отримала значні кошти. Так, у олевського кляштору було конфісковано – 4125 руб., ушомирського – 17687 руб., топорищанського – 2400 руб. (разом – 24212 руб.) [4, арк. 1-6]. Таким чином російська адміністрація ліквідувала всі римо-католицькі монастирі, що діяли на теренах Овруцького деканату.

Отже, історичний шлях римо-католицької церкви на півночі Житомирщини був узалежнений як від матеріального сприяння магнатів, так і підтримки державних структур. За період панування Речі Посполитої, за виключенням часів козаччини, католицька церква на Волині-Житомирщині пройшла етап свого інституційного становлення. Однак після розборів Польщі, край потрапив у тотальну залежність від російського самодержавства, яке, особливо у світлі польських повстань 1830–1831 рр. та 1863–1864 рр., прагнуло послабити й нівелювати впливи католицизму, вдалося до безпрецедентних акцій з закриття кляшторів. Репресій торкнулися всіх без винятку кляшторів, які підпорядковувалися домініканцям і кармелітам. Очевидно, влада вважала, що позбавивши батьківської віри поляків, зможе без перешкод провадити асиміляційну політику. Разом з тим, попри тиск російської влади, поляки, прихожани костелів, продовжували підтримувати

духовенство та свої святині, що сприяло розбудові на локальній самодостатності Овруцького деканату.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Житомирської області (далі – Держархів Житомирської обл.), ф. 118, оп. 14, спр. 24.
2. Держархів Житомирської обл., ф. 178, оп. 3, спр. 37.
3. Держархів Житомирської обл., ф. 178, оп. 4, спр. 168.
4. Держархів Житомирської обл., ф. 178, оп. 6, спр. 1483.
5. Держархів Житомирської обл., ф. 178, оп. 9, спр. 417.
6. Держархів Житомирської обл., ф. 178, оп. 11, спр. 43.
7. Держархів Житомирської обл., ф. 178, оп. 13, спр. 127.
8. Держархів Житомирської обл., ф. 178, оп. 53, спр. 98.
9. Антонович В. Содержание актов об околичной шляхте / В. Антонович // Архив Юго-Западной России, издаваемый временною комиссиею для разбора древних актов, высочайше учрежденною при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. – Ч. IV: Акты о происхождении шляхетских родов в Юго-Западной России. – Т. I. – К. : Типография Е. Федорова, 1867. – С. 1–62.
10. Батюшков П. Н. Памятники старины в западных губерниях империи / П. Н. Батюшков. – Вып. III–IV. – Санкт-Петербург, 1869 г. – 16 с.
11. Братчиков А. Материалы для исследования Волынской губернии в статистическом, этнографическом, сельско-хозяйственном и других отношениях / А. Братчиков. – Вып. 2. – Житомир : Типография губернского правления, 1869. – 496.
12. Буравський О. А. Римо-католицька церква на Правобережній Україні (кінець XVII – початок XX ст.): Монографія / О. А. Буравський. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 452 с.
13. Державний архів Житомирської області: Каталог метричних книг: Римо-католицизм; греко-католицизм; лютеранство; іудаїзм. – Житомир : Вид-во «Волинь», 2010. – 172 с.
14. Жилюк С., Бойко Б. Релігійна політика царизму на Волині (1793–1917рр.) / С. Жилюк, Б. Бойко. – Острог, 2010. – 228 с.
15. Кацемба Ю. Л. «Спогади...» чуднівчанина Генріха Жевуського / Ю. Л. Кацемба // Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції з міжнародною участю «Постаті землі Житомирської», 22–23 травня 2015 р. : наук. збірник. – Житомир : Мельник М. В., 2015. – С. 241–249.
16. Книга Овруцького замкового уряду 1678 р. Серія «Волинський текст: пам'ятки української мови». – Вип. 2. / Підгот. до вид. О. Ю. Макарова. – Житомир, 2013. – 244 с.
17. Сендульський А. Город Овруч / А. Сендульський // Волынские епархиальные ведомости. – № 1. Часть неофициальная. – 1 января 1876 г. – С. 1–19.
18. Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. – Т. I : Уезды Житомирский, Новоград-Волынский и Овручский / Н. И. Теодорович. – Почаев : Типография Почаево-Успенской Лавры, 1888. – 430 с.

19. Хитровська Ю. В. Організаційно-правове становище римокатолицької церкви на Правобережній Україні наприкінці XVIII – на початку XX ст. / Ю. В. Хитровська // *Сторінки історії: збірник наукових праць*. – Вип. 30. – К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2010. – С.26–42.
20. Шостак І. В. Луцько-Житомирська дієцезія наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. / І. В. Шостак. – Острог, 2005. – 200 с.
21. Яроцкий Я. В. Из Искорости в Народици (Путевые заметки) / Я. В. Яроцкий // *Памятная книга Вольнской губернии на 1901 год*. – Житомир, 1900. – Отдел. II. – С. 60-69.
22. *Encyklopedyja powszechna*. – Т XX. – Warszawa : Druk S. Orgelbranda, 1865. – 983 s.
23. Grzegorz UTH, o. Szkie historyczno-biograficzny zakonu augustiańskiego w Polsce / Grzegorz UTH. – Kraków : Druk W. L. Anczyca i Spółki, 1930. – 379 s.
24. Kopeć J. Dziennik Józefa Kopcia, brygadiera wojsk Polskich, z rozmaitych nót dorywczych sporządzony / J. Kopeć. – Berlin, 1863. – 262 s.
25. Krajewska H. Józef Kopeć / H. Krajewska // *Polscy badacze Syberii*. / Red. nau. Joanna Arvaniti. – Warszawa : Agencja Wydawniczo-Poligraficzna «Amalker», 2008. – С. 11–12.
26. Oleksowicz B. Józef Kopeć / B. Oleksowicz [Електронний ресурс] // *Wirtualna biblioteka literatury polskiej*. – Режим доступу : <http://literat.ug.edu.pl/autors/kopec.htm>
27. Plug A. Cerkiew Św. Bazylego i kościół pojezuicki w Owrczu na Wołyniu / A. Plug // *Tygodnik Ilustrowany*. – № 181. – 14 marca 1863 r. – S. 97-98.
28. Radziszewski F. Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych, tak niegdyś byłych jako i obecnie ustniejących w krajach dawną Polskę składających, a mianowicie: w Królestwie Polskiem, Galicyi, W. Ks. Poznańskiem i Zachodnich guberniach Panstwa Rossyjskiego / F. Radziszewski. – Kraków : Druk Wł. L. Anczyca i Sp. – 1875. – 126 s.
29. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. – T. VI. – Warszawa : Druk «Wiek», 1885. – 960 s.
30. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. – T. VII. – Warszawa : Druk «Wiek», 1886. – 960 s.
31. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. – T. XII. – Warszawa : Druk «Wiek», 1892. – 960 s.
32. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. – T. XIII. – Warszawa : Druk «Wiek», 1893. – 960 s.
33. Szczygielski W. Marek Jandołowicz / W. Szczygielski [Електронний ресурс] // *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*. – Режим доступу : <http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/marek-jandolowicz>
34. Waclaw z Sulgostowa. O cudownych obrazach w Polsce przenajświętszej Matki Bożej. Wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne / Waclaw z Sulgostowa. – Kraków : Druk W. L. Anczyca i Spółki, 1902. – 846 s.

35. Wołyniak. Z przeszłości Karmelitów na Litwie i Rusi. – Część I / Wołyniak. – Kraków, 1918. – 522 s.

36. Wołyniak. Wykaz klasztorów dominikańskich prowincji Ruskiej. – Część II / Wołyniak. – Kraków : Warszawa – Kraków – Lublin – Łódź – Poznań – Wilno – Zakopane, 1923. – 400 s.

A. Sychevsky. SPIRITUAL AND SYMBOLIC SPACE OF ROMAN CATHOLIC CHURCH OF NORTHERN ZHYTOMYR REGION IN 17TH-19TH CENTURY

Based on archival documents, scientific literature and materials of the periodical press, the author investigates and analyzes the position of the Roman Catholic church in the north of Zhytomyr region. Defined stages of the church, was directly associated with the beginning of mass Polish settlement in the area. It is established that the first Catholic centers in the north of Zhytomyr region were established in 1620-1640's. The founders of the church and the Monastery of the representatives of seven wealthy magnate and noble families Vitovskies, Pavshivs, Rapshtynskies, Pototskies, Yeletses, Nemyryches and Dubrovskies. Of particular importance to strengthen Catholicism in these areas had the activity of Jesuits. The sending of the order features, its contribution to the development of education of the local population by creating Ovruch College is a leading educational institution north of Zhytomyr region. It traces the emergence and activity of Catholic orders Dominicans, Carmelites and Augustinian.

Armed conflicts of representatives of the Orthodox gentry marginal of Ovruch area with Catholic monks at the heart of which lay fanaticism, religious antagonism local gentry and material factors.

Noted level of philanthropic support Catholic church Polish gentry and their estates donation Monastery. This examines the structure of Ovruch Deanery of Lutsk and Zhytomyr diocese of administrative-territorial division in the parish. Security personnel investigated deanery clergy and temple buildings, embracement of settlements by Deanery densely inhabited Roman Catholic population. Comparative statistics of the number of Catholics in the parishes of the deanery, noted that believers living mostly in rural areas. Emphasized the role of consolidating the internal religious pilgrimage in Ovruch Deanery, which was reinforced by the presence of two miraculous image of St. Mary.

Special attention is paid to "Ushomyr" period of life of the legendary figure of the priest M. Yandolovych that his contemporaries considered a prophet, miracle worker and saint. Emphasized the support of local Catholics struggle for the independence of Poland in terms of statelessness and domination of Russian absolutism. We consider the elimination of Roman Catholic monasteries royal administration after the November Uprising.

Key words: Ovruch Deanery, Volyn Government, Catholic, Poles, Jesuits, Carmelites, Dominicans, Augustinians.

**A. Syczewski. DUCHOWE I SYMBOLICZNE MIEJSCE
KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO W PÓŁNOCNEJ
ŻYTOMIERSZCZYŹNIE XVII-XIX**

Na podstawie archiwalnych dokumentów, literatury naukowej i materiałów prasy periodycznej, autor bada i analizuje stanowisko Kościoła rzymskokatolickiego w północnej części Żytomierszczyzny. Określono etapy становienia kościoła, co bezpośrednio było związane z początkiem masowego osadnictwa polskiego w kraju. Ustalono, że pierwsze ośrodki katolickie w północnej części regionu żytomierskiego powstały jeszcze w latach 1620-1640. Dostrzeżono powstanie i aktywność katolickich zakonów dominikanów, jezuitów, karmelitów i augustianów. Wyświetlono konflikty zbrojne przedstawicieli prawosławnej szlachty zaściankowej Owrucczyzny z zakonnikami katolickimi. Rozważono strukturę dekanatu owruckiego diecezji łucko-żytomierskiej z podziałem administracyjno-terytorialnym w parafii. Zbadano zapewnienie dekanatu duchowieństwem i świątyniami, zasięg terytorialny dekanatem miejscowości, gdzie zamieszkiwała kompaktowo ludność rzymskokatolicka.

Słowa kluczowe: dekanat owrucki, gubernia wołyńska, katolicyzm, Polacy, jezuiti, karmelici, dominikanie, augustianie.